

II. ZAGADNIENIA EKUMENICZNO-PRAWNE

Studia Oecumenica 13
Opole 2013

GINTER DZIERŻON
Warszawa

MOŻLIWOŚĆ ROZWIĄZANIA MAŁŻEŃSTWA ZAWARTEGO PRZEZ MORMONÓW NA MOCY PRZYWILEJU PAWŁOWEGO

Kościół Jezusa Chrystusa Świętych Dni Ostatnich, bo taką oficjalną nazwę nosi Kościół mormonów, powstał na terenie Stanów Zjednoczonych w pierwszej połowie XIX w. Założycielem tej religijnej wspólnoty jest J. Smith¹. Obecnie szacuje się, że liczy ona ok. 14 milionów wyznawców².

Zamiarem badawczym w tym opracowaniu nie stanie się jednak prezentacja doktryny tego Kościoła, ale poddanie analizie jednego z zagadnień prawnych związanych z możliwością aplikacji przywileju Pawłowego w odniesieniu do małżeństw zawartych przez mormonów. Zasygnalizowany problem staje się istotny ze względu na opublikowanie w dniu 5 czerwca 2001 r. przez Kongregację Nauki Wiary Deklaracji w sprawie nieważności chrztu udzielonego w Kościele Jezusa Chrystusa Świętych Dni Ostatnich³.

¹ Por. K. SZYMAŃSKA, *Wspólnota mormonów a prawo Kościoła katolickiego. Problem zawarcia małżeństwa mieszanego*, Płock 2012, 11–12.

² *Tamże*, 14.

³ Por. KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Odpowiedź na wątpliwość co do ważności chrztu udzielonego we wspólnocie Kościoła Jezusa Chrystusa Świętych Dni Ostatnich – 5.06.2001 r.*, w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20010605_battesimo_mormoni_pl.html (dostęp 29 października 2012 r).

1. Deklaracja Kongregacji Nauki Wiary w kwestii nieważności chrztu udzielonego w Kościele Jezusa Chrystusa Świętych Dni Ostatnich

W dniu 5 czerwca 2001 r. Kongregacja Nauki Wiary wydała negatywną odpowiedź w sprawie ważności chrztu udzielanego w Kościele mormonów⁴. W tym kontekście należałoby więc zapytać: jakie racje zadecydowały o zajęciu takiego stanowiska przez tą rzymską dykasterię?

W myśl doktryny, cztery warunki wpływają na ważność chrztu św. – materia i forma, intencja szafarza oraz dyspozycja przyjmującego ten sakrament⁵. Kongregacja, badając te elementy ważności w odniesieniu do chrztu udzielanego w Kościele mormonów, nie miała żadnych zastrzeżeń co do materii tego sakramentu. We wspólnocie tej bowiem chrzci się przez zanurzenie w wodzie naturalnej⁶; w Kościele katolickim taka forma udzielenia chrztu jest również aprobowana⁷. Poważne problemy doktrynalne wiążą się natomiast z użyciem formuły trynitarniej w Kościele Jezusa Chrystusa Świętych Dni Ostatnich. Zgodnie bowiem z nauką mormonów, trzy Osoby – Ojciec, Syn i Duch Święty formują boskość. W literaturze podkreśla się, że termin „boskość” w Kościele tym ma treść wyłącznie operatywną, a nie substancjalną, gdyż zgodnie z doktryną mormonów, boskość powstała wówczas, gdy trzech bogów zadecydowało zjednoczyć się w celu stworzenia jej dla zbawienia człowieka⁸. Analizując ten problem, L. Ladaria w komentarzu oficjalnym do omawianego dokumentu Stolicy Apostolskiej zwrócił uwagę, iż poza imionami Trójcy Świętej między doktryną mormonów a doktryną Kościoła katolickiego w kwestii pojmowania Trójcy Świętej nie występuje żadna zbieżność. W nauce tych pierwszych bowiem boskość i człowiek współuczestniczą w tej samej naturze. Bóg Ojciec jest człowiekiem wywyższonym nad innych; ma on swą żonę – Matkę Niebiańską, która wraz z nim jest współodpowiedzialna za dzieło stworzenia⁹. Synem Pierworodnym jest Jezus Chrystus, równy

⁴ *Tamże*.

⁵ Szerzej na ten temat zob. G. DZIERŻON, *Deklaracja Kongregacji Nauki Wiary w sprawie nieważności chrztu a nieważność małżeństwa mieszanego zawartego przez katolika*, „Studia Oecumenica” 12 (2012), 61–64.

⁶ K. SZYMAŃSKA, *Wspólnota mormonów*, 94.

⁷ Por. L. LADARIA, *La questione della validità del battesimo nella «Chiesa di Gesù Cristo dei Santi dell'Ultimi Giorni»*, w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20010605_battesimo_mormoni-landria_it.html (dostęp 10 kwietnia 2013 r.), 2.

⁸ *Tamże*, 3: „Non c'è una vera invocazione della Trinità perché il Padre, il Figlio e lo Spirito Santo, secondo la *Chiesa di Gesù Cristo dei Santi dell'ultimo giorno*, non sono le tre persone nelle quali sussiste Tunica divinità, ma tre dei che formano una divinità. Ognuno è diverso dall'altro, anche se esistono in armonia perfetta. Lo stesso termine divinità ha un contenuto soltanto operativo, non sostanziale, perché la divinità ha avuto origine quando i tre dei decisero di unirsi e formare appunto la divinità per operare la salvezza dell'uomo”.

⁹ *Tamże*.

wszystkim ludziom. Swą boskość nabył on poprzez życie przed śmiertelne (*vita pre-mortale*). Również Duch Święty jest synem rodziców niebiańskich. Zarówno Jezus Chrystus, jak i Duch Święty zostali zrodzeni wkrótce po stworzenia świata¹⁰. Omawiane zróżnicowanie doktrynalne między wspomnianymi Kościołami dotyczy także pojmowania intencji szafarza sakramentu chrztu św. W Kościele mormonów szafarz przy udzielaniu chrztu nie ma intencji czynienia tego, co czyni Kościół katolicki.

Odmienny sposób rozumienia wiąże się też z problemem ustanowienia tego sakramentu. Według mormonów, chrzest nie został ustanowiony przez Jezusa Chrystusa, ale przez Boga na początku dzieła stworzenia¹¹. Ponadto nie uznają oni waloru grzechu pierworodnego. W tym kontekście należy przypomnieć, iż w nauce Kościoła katolickiego chrzest oprócz grzechów osobistych gładzi także grzech pierworodny. Nauki tej nie podzielają mormoni, kategorycznie negując istnienie takiego grzechu¹². Z tego m.in. powodu w Kościele Jezusa Chrystusa Świętych Dni Ostatnich, w przeciwieństwie do dyscypliny przyjętej w Kościele katolickim, nie udziela się chrztu dzieciom, ale osobom, które uzyskały używanie rozumu¹³.

Opublikowana „Deklaracja” Kongregacji Nauki Wiary z 2001 r. bezpośrednio dotyczy kwestii ważności chrztu udzielanego w Kościele mormonów; pośrednio natomiast odnosi się do waloru małżeństw zawartych przez wyznawców tej wspólnoty. Stanowisko Kościoła katolickiego wyrażone w tym dokumencie rzutuje także na status prawny związków zawartych przez członków tego Kościoła. Podejmując ten problem, na wstępie należy zwrócić uwagę, że przed wydaniem decyzji Dykasterii Kurii Rzymskiej wyznawcy tego Kościoła uchodzili za ochrzczonych. Zawierali oni więc związki małżeńskie jako ochrzczeni. Z punktu widzenia doktryny Kościoła katolickiego małżeństwa te podпадаły pod kategorię sakramentalnych małżeństw ważnie zawartych (*matrimonium ratum*) (kan. 1055 § 2, 1061 § 1 KPK)¹⁴. Co więcej, jeśli zostały one dopełnione, to tym samym stały się one absolutnie nierozzerwalne (kan. 1141 KPK)¹⁵.

Należy jednak zauważyć, że walor prawny tych małżeństw uległ radykalnej zmianie wraz z podjęciem decyzji przez Kongregację Nauki Wiary. Deklaracja

¹⁰ *Tamże*.

¹¹ L. LADARIA, *La questione*, 3; K. SZYMAŃSKA, *Wspólnota mormonów*, 95.

¹² L. LADARIA, *La questione*, 4.

¹³ K. SZYMAŃSKA, *Wspólnota mormonów*, 102–104.

¹⁴ KPK – *Kodeks Prawa Kanonicznego* – 23.01.1983. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.

¹⁵ Na temat historycznego rozwoju tego typu ujęcia instytucjonalnego zob. P. AMENTA, *Origine e sviluppo dell'istituto dello scioglimento matrimoniale*, w: R. COPPOLA (red.), *Lo scioglimento del matrimonio canonico*, Città del Vaticano 2013, 59–64.

ta ma charakter doktrynalny. Oznacza to zatem, że ma ona charakter retroaktywny¹⁶. Odnosi się ona nie tylko do związków, które będą zawierane przez wyznawców tego Kościoła, ale także do związków, które zostały zawarte przed wejściem w życie tego dokumentu. Faktycznie bowiem mormoni nie zawierali małżeństw, jak dotąd sądzono, jako ochrzczeni, ale jako nieochrzczeni. Małżeństwa te należy traktować jako związki nieochrzczonych. W konsekwencji więc węzeł małżeński tego typu nie charakteryzuje się absolutną nierozzerwalnością, lecz nierozzerwalnością względną, gdyż małżeństwa te nie mają charakteru sakramentalnego¹⁷. W takich związkach małżeńskich, jak trafnie zauważył M. Vissoli, nierozzerwalność małżeństwa nie wynika z charakteru sakramentalnego, ale z faktu, że dwie osoby nieochrzczone wyrażają ważną zgodę małżeńską¹⁸. W kanonicznym porządku prawnym naturalne związki nieochrzczonych mogą zostać rozwiązane m. in. na mocy instytucji funkcjonującej w Kościele od pierwszych wieków chrześcijaństwa, jaką jest przywilej Pawłowy¹⁹.

2. Przywilej Pawłowy a rozwiązanie węzła małżeńskiego zawartego przez mormonów

W kanonicznym porządku prawnym funkcjonuje instytucja przywileju Pawłowego. Warunki jej aplikacji zostały skodyfikowane w kan. 1143–1147 KPK. Pierwszym z nich jest naturalny charakter związku, określanymi w literaturze jako małżeństwo naturalne.

2.1. Małżeństwo naturalne

Wymogiem zasadniczym warunkującym zastosowanie wielowiekowej instytucji przywileju Pawłowego jest zawarcie małżeństwa przez dwóch nieochrzczonych (kan. 1143 § 1 KPK)²⁰. A zatem w odniesieniu do związków zawartych przez mormonów przywilej, o którym mowa, mógłby zostać zaaplikowany do

¹⁶ G. DZIERŻON, *Deklaracja Kongregacji Nauki Wiary*, 65–66.

¹⁷ Por. M. VISSOLI, *Il privilegio paolino: una deroga al principio di indissolubilità*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 20 (2007), 382.

¹⁸ M. VISSOLI, *Il privilegio paolino* 382–383; G. TREVISSAN, *Il privilegio paolino. Delineazione fondamentale del privilegio*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 20 (2007), 345.

¹⁹ Szerzej na ten temat historycznego rozwoju doktryny tej instytucji zob. G. DZIERŻON, *Privilegium fidei w kanonicznym prawie małżeńskim*, „Ius Matrimoniale” 10 (2005), 75–94; B. NOWAKOWSKI, *Rozwiązanie małżeństwa in favorem fidei. Źródła, ewolucja, aktualne normy*, Poznań 2013, 60–115.

²⁰ G. TREVISSAN, *Il privilegio paolino*, 345.

małżeństw zawartych przez wyznawców tego Kościoła w dwóch konfiguracjach, to znaczy małżeństw zawartych przez dwóch członków Kościoła Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich, bądź też do małżeństw mormona z innym nieochrzczonym.

Należy dodać, iż omawiany wymóg wiążący się z naturalnym charakterem zawartego związku nie jest jedynym wymogiem warunkującym udzielenie przywileju Pawłowego. W kan. 1143 § 1 KPK prawodawca bowiem ujął jeszcze inne warunki, jakimi są przyjęcie chrztu przez jednego z małżonków oraz odejście drugiej strony, a także – określony tryb postępowania zwany interpelacją.

2.2. Przyjęcie chrztu

Kolejnym warunkiem wymienionym w kan. 1143 § 1 KPK jest przyjęcie chrztu przez jedną ze stron umowy małżeńskiej. Rozpoczynając analizę tej kwestii, na wstępie należy stwierdzić, że przywilej nie mógłby zostać udzielony w przypadku, gdy obaj małżonkowie przyjęliby chrzest. W myśl bowiem założeń doktrynalnych, w tym wypadku zawarty ważnie związek stałby się związkiem sakramentalnym²¹.

Przytoczony kan. 1143 § 1 KPK jest typową ustawą ograniczającą swobodne wykonywanie uprawnień. A zatem, zgodnie z regułami interpretacyjnymi skodyfikowanymi w kan. 18 KPK, należy interpretować jego zapis w sposób ścisły.

Analizując treść kan. 1143 § 1 KPK, należy zwrócić uwagę, że prawodawca w regulacji tej nie mówi o przyjęciu chrztu w Kościele katolickim, ale używa zwrotu generalnego „przyjęcie chrztu”. A więc w tym wypadku, jak twierdzi większość kanonistów, idzie o nawrócenie na chrześcijaństwo; nie chodzi natomiast o nawrócenie do Kościoła katolickiego²². Innymi słowy, przyjęcie chrztu w Kościele katolickim nie jest warunkiem bezwzględnie wymaganym.

Jest rzeczą oczywistą, że skoro ustawodawca mówi o chrzcie, to ma na myśli chrzest ważny. Jeśliby więc mormon ochrzciłby się we wspólnocie udzielającej nieważnie tego sakramentu, to warunek, o którym mowa w kan. 1143 § 1

²¹ Por. G. DZIERŻON, *Niezdolność do zawarcia małżeństwa jako kategoria kanoniczna*, Warszawa 2002, 297–298; A. BERNÁRDEZ CANTÓN, *Compendio de derecho matrimonial canónico*, Madrid 2006, 287.

²² Por. G. GIROTTI, *La procedura per lo scioglimento del matrimonio nella fattispecie del privilegio paolino*, w: R. FUNGHINI (red.), *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, Città del Vaticano 1992, 160; A. BERNÁRDEZ CANTÓN, *Compendio* 288; P. MONETA, *Il matrimonio nel nuovo diritto canonico*, Genova 1994, 219; P. MONETA, *Il privilegio paolino*, w: P. A. BONNET, C. GULLO (red.), *Diritto matrimoniale canonico*, Città del Vaticano 2005, 429; G. TREVISSAN, *Il privilegio paolino*, 345; U. NOWICKA, *Rozwiązanie małżeństwa na mocy przywileju Pawłowego*, w: W. KIWIOR, U. NOWICKA, H. STAWIAK (red.), *Rozwiązanie małżeństwa w prawie kanonicznym*, Warszawa 2013, 81–82.

KPK, nie zostałyby spełnione²³. W konsekwencji więc zawarty przez niego naturalny związek nie mógłby zostać rozwiązany. Jeśli natomiast ochrzciłby się on w Kościele katolickim, bądź też w innym Kościele lub wspólnocie wyznaniowej, w których ważnie szafuje się ten sakrament, wówczas można byłoby skorzystać z przywileju Pawłowego. Kończąc wykładnię kan. 1143 § 1 KPK, należy podkreślić, iż w doktrynie za niewystarczające dla udzielenia przywileju uważa się uczestnictwo w katechumenacie. Katechumen bowiem przygotowujący się do przystąpienia do Kościoła nie jest ochrzczony.

2.3. Odejście drugiej strony

Następny wymóg skodyfikowany w kan. 1143 § 1 KPK wiąże się z odejściem strony nieochrzczonej. W myśl doktryny decyzja, o której mowa, może być fizyczna lub moralna. W kan. 1143 § 2 KPK postanowiono bowiem, że taka sytuacja mogłaby mieć miejsce wtedy, gdy nieochrzczony nie chciałby mieszkać z małżonkiem ochrzczonym, bądź też nie chciałby mieszkać z nim w zgodzie bez obrazy Stwórcy²⁴. Komentatorzy analizujący ten warunek podkreślają, iż aplikacja przywileju Pawłowego stałaby się możliwa, jeśli strona nieochrzczona oponowałaby przeciw przyjęciu chrztu przez współmałżonka²⁵; gdyby natomiast chciałyby ona żyć w zgodzie z neofitą, wówczas przywilej nie mógłby zostać zastosowany. Według U. Navarrete, w takich specyficznych uwarunkowaniach należałoby nowo ochrzczonego otoczyć szczególną troską pastoralną²⁶. Zwykle

²³ Na przełomie XX I XXI w Stolica Apostolska podjęła następujące decyzje w sprawie nieważności chrztu. Zob. KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Informacja na temat ważności chrztu udzielanego przez „Christian Community” – 9.03.1991 r.*, w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19910309_baptism_christian_community_pl.html (dostęp 29 października 2012 r.); KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Informacja na temat ważności chrztu udzielanego przez „The New Church” – 20.11.1992 r.*, w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19921120_bapt-new_church_pl.html (dostęp 29 października 2012 r.); KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Odpowiedź na przedstawione pytania o ważność chrztu udzielanego przy użyciu formuł: „Ja ciebie chrzczę w imię Stwórcy i Odkupiciela, i Uświęciela” i „Ja ciebie chrzczę w imię Stworzyciela i Wyzwoliciele, i Wspomożyciela” – 1.02.2008 r.*, w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/rc_con_cfaith_doc_20080201_validity-baptism_pl.html (dostęp 29 października 2012 r.); Szerzej na ten temat zob. G. DZIERŻON, *Deklaracja Kongregacji Nauki Wiary* 64–65.

²⁴ Por. G. PROST, *Separazione: lo scioglimento del vincolo matrimoniale*, Quaderni della Mendola, t. 3, Milano 1996, 177; G. TREVISSAN, *Il privilegio paolino*, 345.

²⁵ G. PROST, *Separazione* 177.

²⁶ Por. U. NAVARRETE, *Le conseguenze canoniche e pastorali*, w: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20080201_validity-baptism-navarrete_it.html (dostęp 10 kwietnia 2013 r.), 4: „[...] il caso di un coniuge mormone che si battezza di per sé sembra debba comportare peculiari difficoltà perché il coniuge non battezzato, specialmente se è fervente credente e praticante della dottrina dei Mormoni, voglia coabitare pacificamente con la parte battezzata senza offesa del Creatore. Un semplice pagano, infatti, di solito ha ignoranza piuttosto che errori radicati in materie religiose, specialmente relative al cristianesimo; un mormone invece ha un insieme di errori, generalmente molto radicati, espressi per di più con termini presi

bowiem przyjmuje on chrzest, żyjąc we wspólnocie, do której uprzednio należał. Nie można też wykluczyć, że neofita w dalszym ciągu będzie żył w środowisku, w którym przeważać będą mormoni.

Wracając do interpretacji kan. 1143 § 2 KPK, należy stwierdzić, iż w doktrynie podkreśla się, iż pod normatywny zwrot „obraza Stwórcy” podpada z jednej strony niebezpieczeństwo popełnienia grzechu przez współmałżonka lub wobec potomstwa, z drugiej zaś zwrot ten wiąże się z działaniami przeciwnymi godności małżeństwa²⁷. Sytuacje takie mogłyby zajść, gdy małżonek nieochrzczony sprzeciwiałby się praktykom religijnym strony nawróconej, bądź też przeszkadzałby religijnemu wychowaniu dzieci²⁸. W tym kontekście trafnie zauważył wspomniany U. Navarrete, że wyłącznie w takich szczególnych okolicznościach należy poinformować ochrzczonego o możliwości rozwiązania węzła małżeńskiego zawartego związku²⁹; jeśli natomiast takie uwarunkowania nie wystąpiłyby, wtedy o możliwości aplikacji przywileju Pawłowego nie należy wspominać. Ponadto komentatorzy podkreślają, że przywilej Pawłowy nie mógłby zostać udzielony w sytuacji, gdy małżonek nawrócony stałby się powodem odejścia drugiej strony (kan. 1143 § 2 KPK)³⁰. Na przykład, mogłoby to nastąpić wskutek popełnienia przez niego cudzołóstwa. Jak już nadmieniono, postępowanie dotyczące przywileju Pawłowego wiąże się także z interpelacją.

2.4. Interpelacja

W myśl rozwiązań systemowych, aby strona ochrzczona mogła ważnie zawrzeć nowy związek należy przeprowadzić interpelację (kan. 1144 § 1 KPK). W literaturze interpelacja uznawana jest za procedurę zwyczajną³¹. Przeprowadzenie tego typu postępowania jest wymagane do ważności zawieranego małżeństwa. Postępowanie, o którym mowa, dotyczy dwóch kwestii: problemu ewentualnego przyjęcia chrztu przez drugiego współmałżonka oraz w wypadku jego decyzji negatywnej – sprawy zgodnego zamieszkania stron bez obrazy

dalla Rivelazione e della teologia cristiana. Un pastorale accurata dovrà assistere in un modo molto peculiare la parte batezzata, illuminandola sulle possibilità di soluzione che offre il privilegio paolino, se verammte la vita con il coniuge non batezzato diventa molto difficile per l'esercizio della vita cristiana”.

²⁷ G. PROST, *Separazione*, 177.

²⁸ *Tamże*.

²⁹ U. NAVARRETE, *Le conseguenze canoniche*, 4.

³⁰ Por. J. HENDRIKS, *Diritto matrimoniale. Commento ai canoni 1055–1165 del Codice di diritto canonico*, Milano 1998, 296.

³¹ G. TREVISSAN, *Il privilegio paolino*, 346. Szerzej na ten temat zob. U. NOWICKA, *Rozwiązanie małżeństwa*, 86–90.

Stwórcy (kan. 1144 § 1 KPK)³². Przy czym należy zauważyć, iż ustawodawca w kan. 1144 § 2 KPK przewidział możliwość dyspensowania od tego typu trybu postępowania w sytuacji, gdy przynajmniej z dochodzenia sumarycznego i pozasadowego wynika, że nie można go przeprowadzić, bądź też stanie się ono bezowocne³³.

Według kan. 1144 § 1 KPK, nieochrzczonego należy zapytać: czy i on nie chciałby się ochrzcić; jeśli natomiast nie przyjąłby on tego sakramentu, to wtedy należy zapytać: czy chciałby on mieszkać ze stroną ochrzczoneą bez obrazy Stwórcy? Jedyne wówczas, gdy mormon odpowie negatywnie na te pytania można zastosować przywilej Pawłowy. Zdaniem U. Navarrete, w tym wypadku drugiej stronie należy wyjaśnić, w jakiej sytuacji ona się znalazła, a także, jakie konsekwencje wywarła Deklaracja Kongregacja Nauki Wiary na status zawartego uprzednio przez nią związku³⁴. W przekonaniu tego kanonisty, przypadki w których i druga strona ochrzczi się, będą niezwykle rzadkie; o wiele częściej natomiast może się zdarzyć, że druga strona nie będzie chciała żyć zgodnie z neofitą bez obrazy Stwórcy³⁵. Wreszcie należy dodać, iż udzielenie tego przywileju może mieć również miejsce wtedy, gdy minął czas prawnie wyznaczony na odpowiedź. W takiej sytuacji bowiem domniemywa się odpowiedź negatywną (kan. 1145 § 1 KPK)³⁶.

3. Możliwość aplikacji przywilejów ujętych w kan. 1148 i 1949 KPK

Obecnie poligamia jest praktykowana jedynie w sektach mormońskich³⁷. Niektórzy autorzy skłaniają się ku tezie, iż przywilej, o którym traktuje kan. 1148 KPK, dotyczący możliwości rozwiązania węzła małżeńskiego związku poligamistów wchodzi również w obszar przywileju Pawłowego³⁸. Przyjmując takie założenie, konsekwentnie zatem należy stwierdzić, iż przywilej ujęty w kan. 1148 KPK można zatem zastosować w sytuacji, gdyby mormon żyjąc w związku poligamicznym przyjął chrzest, pragnąc zarazem zawrzeć związek małżeń-

³² G. TREVISSAN, *Il privilegio paolino*, 347.

³³ Por. A. GIRAUDO, *La volontà della parte non battezzata: oggetto, modalità e conseguenze delle interpellazioni nel privilegio paolino (cann. 1144–1146)*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 20 (2007), 357.

³⁴ U. NAVARRETE, *Le conseguenze canoniche*, 4–5.

³⁵ *Tamże*, 5.

³⁶ A. GIRAUDO, *La volontà*, 360.

³⁷ K. SZYMAŃSKA, *Wspólnota mormonów*, 73–74.

³⁸ Por. A. MIGLIVACCA, *Privilegio paolono: alcuni casi particolari (cann. 1147–1149)*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 20 (2007), 365–369.

ski. W tym przypadku należy zachować warunki określone w kan. 1148 §§ 1–3 KPK. W myśl kan. 1148 § 1 KPK, jeśli trudno byłoby neoficie zawrzeć związek z pierwszą żoną, to w takiej sytuacji powinien on zawrzeć związek z którąś z żon, oddalając pozostałe. Ponadto małżeństwo powinno zostać zwierane w formie prawnej (kan. 1148 § 2 KPK)³⁹.

W doktrynie nie występuje zgodność opinii co do tego, czy kolejny przywilej skodyfikowany w kan. 1149 KPK, stwarzający możliwość rozwiązania małżeństwa w wypadku uwięzienia bądź prześladowań, podpada pod przywilej Pawłowy⁴⁰. Według U. Navarrete, przywilej wiary, o którym traktuje kan. 1149 KPK, mieści się w obszarze przywileju Pawłowego⁴¹. Przy czym należy zauważyć, iż opowiedzenie za takim kierunkiem interpretacyjnym niesie za sobą dalsze konsekwencje. Otóż poprzednie małżeństwo nowo ochrzczonego mogłoby zostać rozwiązane w sytuacji, jeśli nie mógłby on nawiązać zamieszkania z małżonkiem nieochrzczonym z racji uwięzienia lub prześladowania⁴².

4. Zawarcie małżeństwa przez ochrzczonego i jego następstwa

Mechanizmy udzielenia przywileju Pawłowego polegają na tym, iż jest on aplikowany w chwili zawarcia przez ochrzczonego związku małżeńskiego. Zgodnie bowiem z rozwiązaniami systemowymi, w tym momencie zostaje rozwiązany węzeł poprzedniego małżeństwa. W tym kontekście wątpliwości nie budzi zawarcie nowego związku z katolikiem. Należy jednak zauważyć, iż w regulacjach dotyczących przywileju Pawłowego prawodawca kościelny zezwala, pod pewnymi warunkami, na zawarcie przez ochrzczonego małżeństwa mieszanego zarówno ze stroną ochrzczoneą, jak i nieochrzczoneą (kan. 1147 KPK). W dyspozycji przytoczonego kanonu nie wyklucza się zatem możliwości zawarcia związku przez nowo ochrzczonego z mormonem. Zdaniem U. Navarrete, w tym przypadku jednak bardzo trudno będzie uzyskać dyspensę na zawarcie takiego związku (kan. 1086 §§ 1–2 KPK), gdyż zakłada się, iż neofita przyjmując chrzest chciał się uwolnić od błędów teologicznych wspólnoty, której był wyznawcą; przebywanie natomiast w środowisku wyznawców Kościoła Jezusa

³⁹ G. DZIERŻON, *Privilegium fidei*, 104–106.

⁴⁰ Por. G. DZIERŻON, *Współczesne kontrowersje doktrynalne wokół tzw. „przywileju piotrowego”*, w: W. KIWIOR, U. NOWICKA, H. STAWIAK (red.), *Rozwiązanie małżeństwa w prawie kanonicznym*, Warszawa 2013, 103–106.

⁴¹ U. NAVARRETE, *Le consequence*, 5.

⁴² *Tamże*.

Chrystusa Świętych Dni Ostatnich może nieść poważne niebezpieczeństwo dla wiary neofity⁴³.

5. Zakończenie

Opublikowana w 2001 r. Deklaracja Kongregacji Nauki Wiary w sprawie nieważności chrztu udzielonego w Kościele mormonów w pierwszym rzędzie rzutowała na status wiernych tego Kościoła. W następstwie bowiem tej decyzji doktrynalnej ochrzczonych w tym Kościele jego członków nie uznaje się za chrześcijan. W myśl kan. 204 § 1 KPK, wiernymi chrześcijanami są ci, którzy przez chrzest zostali wszczępieni w Chrystusa (kan. 204 § 1 KPK). Kanonicznie więc osoby ochrzczone w Kościół Jezusa Chrystusa Świętych Dni Ostatnich podpadają pod kategorię nieochrzczonych.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że orzeczenie Kongregacji Nauki Wiary ma charakter doktrynalny, a więc obowiązuje ono wstecz. Dotyczy ono zatem nie tylko chrztu udzielanego w przyszłości, ale również chrztu już udzielonego w Kościele mormonów. Decyzja rzymskiej dykasterii pośrednio wpłynęła również na status małżeństw zawartych przez mormonów, gdyż związki te były traktowane jako sakramentalne; faktycznie natomiast nie miały takiego charakteru. Tego typu twierdzenie wynika z następujących przesłanek. Otóż za małżeństwo sakramentalne uważa się związek zawarty przez dwóch ochrzczonych (kan. 1055 § 2 KPK). Jeśli więc chrzest udzielany w Kościele mormonów został uznany za nieważny, to jest rzeczą zrozumiałą, że związki małżeńskie zawarte przez ochrzczonych w tym Kościele jego członków nie miały charakteru sakramentalnego. Przy czym należy zauważyć, iż w odniesieniu do statusu tych małżeństw nie można jednak twierdzić, że zostały one zawarte nieważnie. Prawodawca kościelny uznaje bowiem walor i autonomię religii niechrześcijańskich w stanowieniu prawa⁴⁴; tym samym uznaje on też walor i autonomię porządku prawnego Kościół Jezusa Chrystusa Świętych Dni Ostatnich. W kanonicznym prawie małżeńskim prawda ta znajduje umocowanie w art. 4 § 2, n. 2 Instrukcji *Dignitas connubii*, w której czytamy: „Ilekcroć sędzia kościelny winien rozpatrywać sprawę o nieważność małżeństwa zawartego przez dwie osoby nieochrzczone [...] nieważność [...] małżeństwa rozstrzygana jest z zachowaniem prawa

⁴³ *Tamże*.

⁴⁴ Por. G. DZIERŻON, *Walor systemów prawnych religii niechrześcijańskich w prawie małżeńskim Kościoła katolickiego*, „Przegląd Prawa Wyznaniowego” 5 (2013), 41–49.

Bożego, według prawa, którym były związane strony w czasie zawieranie małżeństwa (podkreśl. G. D.)⁴⁵.

Kontynuując ten wywód, trzeba wyjaśnić, iż Deklaracja Kongregacji Nauki Wiary nie wpłynęła destrukcyjnie na ważność małżeństw mormonów; one bowiem zostały zawarte zgodnie z wymogami prawnymi własnego Kościoła. Tak więc, pomimo decyzji Kongregacji one nadal są ważne. Z aspektu doktrynalnego jednak nie są to związki sakramentalne, lecz związki naturalne. Nie charakteryzują się więc one absolutną nierozzerwalnością. Z tego też powodu w odniesieniu do nich można dokonać, przy zachowaniu warunków ujętych w kan. 1143–1147 KPK, rozwiązania węzła małżeńskiego na mocy przywileju Pawłowego. Faktycznie taka sytuacja może mieć miejsce, gdy ochrzczony był członek Kościoła mormonów będzie pragnął zawrzeć małżeństwo z katolikiem. Nie można też wykluczyć, iż będąc katolikiem będzie on chciał zawrzeć małżeństwo po raz kolejny z członkiem Kościoła mormonów. Takiej ewentualności nie wyklucza prawo (kan. 1147 KPK). Zdaniem komentatorów, w takiej sytuacji jednak bardzo trudno będzie można uzyskać dyspensę od przeszkody różności religii na zawarcie tego typu związku (kan. 1086 KPK), gdyż w takich uwarunkowaniach istnieje poważne zagrożenie dla wiary nowo ochrzczonego.

Należy dodać, iż w doktrynie nie wyklucza się także możliwości udzielenia przywilejów skodyfikowanych w kan. 1148 i 1149 KPK. Należy podkreślić, iż taka możliwość wynika z założenia, że przywileje ujęte we wspomnianych kanonach wchodzą w obszar przywileju Pawłowego. Rozwiązanie węzła małżeńskiego mogło by również mieć miejsce, jeśli członek Kościoła mormonów żyłby w związku poligamicznym. W tym wypadku jednak należałoby wypełnić warunki określone w kan. 1148 §§ 1–3 KPK. Ponadto małżeństwo mogłoby zostać rozwiązane, gdy ochrzczony nie mógłby nawiązać współzamieszkania z małżonkiem niechrzczonym z racji uwięzienia lub prześladowania (kan. 1149 KPK).

W zaprezentowanym opracowaniu zwrócono też uwagę, że udzielenie przywileju może wiązać się również z wieloma problemami nie tyle kanonistycznymi, co pastoralnymi. Otóż nie można wykluczyć, iż pomimo podjęcia decyzji przez neofitę o zawarciu nowego związku będzie on nadal pozostawał w środowisku wyznaniowym, w którym dotąd przebywał. W takich uwarunkowaniach powinien on i zawarty przez niego związek w sposób szczególnie zostać otoczone troską duszpasterską.

⁴⁵ Por. PONTIFICIUM CONSILIUM DE LEGUM TEXTIBUS, *Instructio Dignitas Connubi* – 25.01.2005, Città del Vaticano 2005, 3.

The Possibility to Dissolve a Marriage Between Mormons by Means of the Pauline Privilege

Summary

The author of the presented article focused his attention on the question of dissolution of marriage entered into by Mormons by means of the pauline privilege. He proved that such possibility exists as a result of the declaration of Congregation for the Doctrine of the Faith published in 2001 concerning the invalidity of baptism conferred in the Mormon Church. Although the decision deals directly with the sacrament conferred in the Mormon Church, it also concern the marriages between the members of this community. Because such marriages are entered into by non-baptized parties, they are not characterized by absolute indissolubility. In this case, the author does not exclude the dissolution of the bond by means of the Pauline privilege assuming the conditions included in can. 1143–1146 CIC are met.

The author supports the thesis that the privileges codified in can. 1148 and 1149 CIC are contained in the pauline privilege. Therefore, it does not exclude the possibility to grant these privileges after meeting the conditions codified in can 1148 and 1149 CIC.

Słowa kluczowe: Kościół mormonów, małżeństwo, Przywilej Pawłowy, chrzest.

Keywords: Mormon Church, marriage, Pauline Privilege, baptism.